

ECOWAS MÜDAHALELERİNİN BM ŞARTI MADDE 53 KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Evaluation of ECOWAS Interventions Under the Article 53 of the UN Charter

Naim DEMİREL*

Özet

Birleşmiş Milletler'in (BM) esas amaçlarından olan uluslararası barış ve güvenliğin korunması görevi, BM Şartı'nın 24. maddesi uyarınca öncelikli olarak Güvenlik Konseyi'ne verilmiştir. Ancak, Şart'ın 52. ve 53. maddeleri, bölgesel anlaşma ve örgütlere kendi bölgelerinde barış ve güvenliğin korunması konusunda birtakım yetkiler tanımaktadır. BM'nin barışı koruma operasyonlarının karmaşıklığı ve devletlerin içinde bulunduğu durumların farklılığı, operasyonların yürütülmesini zorlaştırmaktadır. Ruanda, Somali ve Yugoslavya'daki başarısız operasyonlar BM'ye duyulan güvenin sarsılmasına neden olmuş, bu da uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında BM'nin kapasite eksikliğini ortaya çıkarmış ve bölgesel örgütlerin önemini artırmıştır.

ECOWAS (Economic Community of West African States), bölgesinde gerçekleştirdiği hiçbir müdahalede önceden BM Güvenlik Konseyi'nin onayını almamasına rağmen, BM birçok kararı ile ECOWAS'ın faaliyetlerine olumlu tepkiler göstermiştir. Konsey, ECOWAS'ın müdahalede bulunduğu bölgelerde operasyonları daha sonra kendi kurduğu misyon ile güçlendirerek bölgesel örgüt ile BM'nin iş birliğini öngörmüştür. Bu şekilde Konsey, ECOWAS'ın ilgili bölgelerde yürüttüğü operasyonlara sonradan dâhil olup uluslararası barışı ve güvenliği koruma misyonunu gözlemci sıfatıyla sürdürmüştür.

ECOWAS'ın gerçekleştirdiği müdahalelerin uluslararası hukuka uygun olup olmadığının cevabı açık değildir. BM'nin, müdahalelere ilişkin aldığı kararlarda yetki meselesine açıklık getirmesi ve gerekirse yorum yoluyla BM Şartı'nın ilgili maddesinin uygulamadaki birlik sebebiyle değiştiğini ifade etmesi gerekmektedir. Bu, BM'nin bölgesel örgütlerle iş birliğinde rolünü netleştirecektir.

Anahtar Kelimeler: ECOWAS, BM Şartı Madde 53, bölgesel örgütler, kuvvet kullanma, uluslararası barış ve güvenlik

Abstract

The task of maintaining international peace and security, which is one of the main objectives of the United Nations (UN), is given primarily to the Security Council in accordance with Article 24 of the UN Charter. However, articles 52 and 53 of the Charter grant certain powers to regional agreements and organizations to maintain peace and security in their regions. The complexity of UN peacekeeping operations and the diversity of situations in which states find themselves make it difficult to conduct operations. The unsuccessful operations of the UN in Rwanda, Somalia and Yugoslavia caused the trust in the UN to be shaken, which revealed the lack of capacity of the UN in ensuring international peace and security and increased the importance of regional organizations.

➤ *Bu makale Etik Kurul iznine tabi değildir/This article is not subject to Ethics Committee permission.*

➤ *Makale Geliş Tarihi/Article Received Date: 06.05.2024*

➤ *Yayın Kurulu Kabul Tarihi/Editorial Board Acceptance Date: 02.07.2024*

* Prof. Dr., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Hukuk Fakültesi Uluslararası Hukuk Anabilim Dalı, ndemirel@fsm.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-3263-5348>.

Although ECOWAS has not previously received the approval of the UN Security Council for any intervention it carries out in its region, the UN has shown positive reactions to ECOWAS's activities with many decisions. The Council envisaged the cooperation of the regional organization and the UN by strengthening the operations in the regions where ECOWAS intervened with the mission it established. In this way, the Council subsequently became involved in the operations carried out by ECOWAS in the relevant regions and continued its mission of maintaining international peace and security in an observer capacity.

It is not clear whether the interventions carried out by ECOWAS are in accordance with international law. The UN must clarify the issue of authority in its decisions regarding interventions and, if necessary, state through interpretation that the relevant article of the UN Charter has changed due to uniformity in practice. This will clarify the role of the UN in cooperation with regional organizations.

Key Words: ECOWAS, UN Charter Article 53, regional organizations, use of force, international peace and security

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler'in (BM) temel görevi olan uluslararası barış ve güvenliğin korunması görevi her ne kadar BM Şartı'nın (Şart) 24. maddesi uyarınca birincil olarak Güvenlik Konseyi'ne tevdi edilmiş olsa da Şart, 52. ve 53. maddelerinde bölgesel andlaşma ve örgütlere kendi bölgelerinde barış ve güvenliğin korunması hususunda birtakım yetkiler vermektedir. Benzer şekilde Şart'ın 33. maddesinde, süregitmesi uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürebilecek nitelikte bir uyuşmazlığa taraf olanlara sunulan çözüm önerilerinin arasında bölgesel kuruluşlara ve andlaşmalara başvurma hakkı da dile getirilmiştir. Böylece bölgesel örgütlerin BM'nin temel amacını gerçekleştirmek konusundaki önemi Şart'taki birçok maddede vurgulanmıştır.

BM çok sayıda barışı koruma operasyonu gerçekleştirmiştir. Ancak operasyonların zamanla hem niceliksel hem niteliksel olarak değişmesi BM'yi kaynaklar açısından zorlamıştır. Günümüzde gerçekleşen operasyonların yapısının karmaşık olmasının yanı sıra, ilgili devletin içinde bulunduğu durumların her olay nezdinde farklı özellikler arz etmesi operasyonların yürütülmesindeki zorluğu artırmaktadır. Nitekim BM'nin Ruanda, Somali ve Yugoslavya'da gerçekleştirdiği başarısız faaliyetler, üye devletlerin ve bütüncül olarak uluslararası kamuoyunun kendisine olan güvenini temelden sarsmıştır. Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması hususunda BM'nin belirginleşen kapasite eksikliğini giderebilecek olan bölgesel örgütlerin önemleri bu sebeple artmıştır.¹ Nitekim günümüzde birçok bölgesel örgüt aktif olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

Bu kapsamda günümüze kadar askerî operasyon düzenleyen bölgesel örgütler arasında Avrupa Birliği, NATO (North Atlantic Treaty Organization), Afrika Birliği, Pasifik Adaları Forumu, Batı Afrika Ekonomik Topluluğu (ECOWAS), Güney

¹ Ademola Abass, *Regional Organisations and the Development of Collective Security: Beyond Chapter VIII of the UN Charter* (Hart Pub 2004) 3 <<http://site.ebrary.com/id/10273855>> accessed 22 April 2024.

Afrika Kalkınma Topluluğu ve Hükümetlerarası Kalkınma Otoritesi bulunmaktadır.² BM, 1992’de yayınlamış olduğu Barış Gündemi’nde³, 1995’te yayınlamış olduğu Ek’inde⁴ ve 2000 yılında yayınlamış olduğu Brahimi Raporu’nda⁵ barışı koruma misyonunda bölgesel örgütlerin önemini vurgulamıştır. Bu süreçte BM bünyesinde birçok toplantı gerçekleştirilmiştir. Bu toplantılar sonucunda BM Güvenlik Konseyi (Konsey) 2005 yılında, bölgesel örgütlerin BM ile iş birliğini vurgulayan bir karar yayınlamıştır.⁶ Bunun üzerine BM Genel Sekreterliği 2006 yılında bir rapor yayınlamıştır.⁷ Raporda Genel Sekreter’in Güvenlik Konseyi ile yakın iş birliği içinde çalışan ve her bir örgütün karşılaştırmalı üstünlüğünü yansıtan net bir iş bölümüne dayanan daha etkili bir ortaklığın kurulması için zamanın olgunlaştığı yönündeki inancı ifade edilmiştir.⁸ Böylece Şart’taki maddeleri lafızlarının ötesinde uygulamaya geçirecek bölgesel örgütlerin ve onlar ile gerçekleştirilebilecek iş birliğinin öneminin altı çizilmiştir.

Bölgesel anlaşmalar ve kuruluşlar Şart’ın VIII. Bölümü’nde, 52. ve 54. maddeleri arasında ele alınmıştır. 52. madde açıkça bölgesel anlaşma ve kuruluşlara uluslararası barış ve güvenliği koruma imkânı getirmektedir. Buna göre üye devletler, bölgesel olarak var olan anlaşmazlıkları BM Güvenlik Konseyi’ne sunmadan önce ilgili anlaşmazlığı bölgesel anlaşmalar ve kuruluşlar yoluyla çözebilecektir. Yine aynı madde uyarınca Güvenlik Konseyi yerel uyuşmazlıkların bölgesel anlaşma veya kuruluşlar vasıtasıyla çözüme kavuşturulmasını teşvik eder. Günümüzde küçük çaplı çatışmaların niceliğindeki artış ve BM’nin gerçekleştirdiği başarısız operasyonlar, bu maddelerin önemini daha çok ortaya koymaktadır.

Bir diğer önemli madde ise 53. maddedir. İlgili madde uyarınca Güvenlik Konseyi, zorlayıcı önlemlerin uygulanması yetkisini kullanırken bölgesel anlaşmalardan ve kuruluşlardan yararlanabilecektir. Ancak bunun gerçekleştirilebilmesi için temel şart, Güvenlik Konseyi’nden izin alınmasıdır. Son olarak Şart’ın 54. maddesinde Güvenlik Konseyi’nin bölgesel anlaşmalar ve kuruluşlar yoluyla icra edilen her türlü eylemden haberdar edilmesi zorunluluğu ifade edilmiştir.

² Tânia Felicio, ‘The United Nations and Regional Organizations: The Need for Clarification and Cooperation’ (2009) 62 *Studia Diplomatica* 13, 15.

³ UN, *An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping: Report of the Secretary-General pursuant to the Statement adopted by the Summit Meeting of the Security Council on 31 January 1992*, ST/DP/1247.

⁴ UNGA/UNSC, *Supplement to an Agenda for Peace: Position Paper of the Secretary-General on the Occasion of the fiftieth Anniversary of the United Nations*, 25 January 1995, A/50/50-S/1991/1.

⁵ UNGA/UNSC, *Report of the Panel on United Nations Peace Operations*, 21 August 2000, A/55/305-S/2000/809.

⁶ UNSC, *Resolution 1631 (2005) Adopted by the Security Council at its 5282nd meeting, on 13 October 2005*, S/RES/1631.

⁷ UNGA/UNSC, *A regional-global security partnership: challenges and opportunities*, 28 July 2006, A/61/204-S/2006/590.

⁸ İbid.

Bölgesel örgütlerin önemini ortaya koyan ve hukuki gerekçesi halen tartışma konusu olan ilk operasyonlardan birisi 1990 yılında gerçekleşen ECOWAS'ın Liberya müdahalesidir. Öyle ki, BM bu gelişmeyi “faaliyetleri Şart’ın Amaçları ve İlkeleriyle tutarlı bir şekilde yürütüldüğü ve Birleşmiş Milletlerle, özellikle de Güvenlik Konseyi ile ilişkileri Bölüm VIII’e göre düzenlendiği takdirde, bölgesel düzenlemelerin veya ajanların büyük hizmetlerde bulunabileceği” yeni bir dönemin başlangıcı olarak değerlendirmiştir.⁹ Ancak bölgesel örgütler tarafından yürütülen operasyonlar zaman zaman BM ilkelerine aykırı gerçekleşmiştir. BM’nin diğer örgütlerle iş birliği hususundaki kılavuz ilkelerinin eksikliği sebebiyle, bölgesel örgütler tarafından gerçekleştirilen operasyonlarda belirli bir usul takip edilmemiştir.¹⁰ Bu ise bölgesel örgütlerin operasyonlarının hukuka uygunluğunun irdelenmesini gerekli kılmıştır.

İlgili çalışmada öncelikle bölgesel örgütlerin, BM Şartı VIII. Bölümünde düzenlenen 53. madde kapsamında kendilerine BM yetkisi altında tanınan kuvvet kullanma hakkı incelenecektir. Akabinde bu yetki kapsamında ECOWAS örgütünün günümüze kadar gerçekleşen faaliyetleri BM hukuku kapsamında değerlendirilecektir. Son olarak ECOWAS’ın Nijerya’da 26 Temmuz 2023 tarihinde gerçekleşen askerî darbeye üstlendiği rol incelenecektir.

I. BM ŞARTI MADDE 53 KAPSAMINDA BÖLGESEL ÖRGÜTLERE TANINAN KUVVET KULLANMA YETKİSİ

BM Şartı’nın 53. maddesinde söz edilen bölgesel örgüt ve düzenlemelerin ne olduğuna ilişkin, Şart’ta yalnızca 52. maddede açıklama getirilmiştir. 52. madde bölgesel örgüt ve düzenlemeler açısından bir nevi tanım maddesi olarak kabul edilebilir. 52. madde uyarınca bölgesel örgüt ve düzenlemeler “uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin bölgesel eylem için uygun olan konularla ilgilenmek üzere” oluşturulmaktadır.¹¹ Bu maddede adı geçen “bölgesel” terimi, kuruluşun coğrafi sınırlanmasını ön plana çıkarmaktadır. Öyleyse ilgili kuruluşların, faaliyetlerini belirli bir coğrafi alanda sürdüren örgütler olduğu söylenebilecek olsa da¹², uygulamada NATO örneğinde görüldüğü üzere örgütler faaliyet alanlarını coğrafi sınırlarının ötesine taşımaktadır.

Bölgesel andlaşma ve kuruluşların faaliyetleri ise BM Şartı’nın 53 (1) maddesinin 2. cümlesi ile kısıtlanmıştır. Buna göre bölgesel kuruluşlar, bölgesel düzenlemeler

⁹ UNGA/UNSC, *An Agenda for Peace, Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-keeping, Report of the Secretary-General pursuant to the statement adopted by the Summit Meeting of the Security Council (at the level of Heads of States and Government)*, 31 January 1992, A/47/277–S/24111.

¹⁰ Abass (n 1) 60 vd.

¹¹ Christian Walter, *Vereinte Nationen und Regionalorganisationen: eine Untersuchung zu Kapitel VIII der Satzung der Vereinten Nationen = United Nations and regional organizations* (Springer 1996) 40 <<http://swbplus.bsz-bw.de/bsz053816285cov.htm>> accessed 24 April 2024.

¹² ibid 276–277.

BM Güvenlik Konseyi'nin izni olmadan herhangi bir zorlama eylemi uygulayamayacaktır. Uluslararası Adalet Divanı'nın 1962 yılında vermiş olduğu *Certain Expenses* Danışma Görüşünde "zorlama eylemleri" Şart'ın VII. Bölümü kapsamında uygulanan eylemler olduğu ifade edilmiştir.¹³ Öyleyse Güvenlik Konseyi'nin izni olmaksızın gerçekleştirilen bölgesel örgütlerin zorlama eylemleri "özel bir gerekece ya da hedef devletin eşzamanlı rızası veya muvafakati olmaksızın gerçekleştirildiği takdirde kendisi uluslararası hukukun ihlali anlamına gelecek her türlü eylem" olarak tanımlanabilir.¹⁴

Yukarıda ifade edilen tanım ışığında BM Şartı'nın 53 (1) maddesinin yalnızca Güvenlik Konseyi'nin barışa yönelik bir tehdit, barışın ihlali ya da saldırı eylemi olduğuna dair önceden bir tespitte bulunması durumunda devreye gireceği anlaşılmaktadır. Zira maddenin lafzı amaca uygun bir bakış açısıyla yorumlandığı takdirde Konsey'in izni yasaklanmış eylemler meydana geldiğinde gerekmektedir. Yani onay esasında bir hukuka uygunluk sebebidir. Şart'ta ise yasaklanmış eylemler yalnızca kuvvet kullanımı içeren eylemlerdir. Ekonomik, diplomatik veya ticari yaptırım gibi önlemler ise böyle bir onayı gerektirmez.¹⁵

Diğer bir hukuka uygunluk sebebi BM Şartı'nın 51. maddesi kapsamında uygulanan meşru müdafaa hakkıdır. Bir diğeri ise etkilenen devletin rızasıyla başlatılan ve BM Şartı VI. Bölümü kapsamında olan barışı koruma operasyonlarıdır. Son olarak saldırıya uğrayan bir devletin diğer bir devlete askerî müdahalede bulunabilmesi için müdahaleye davet etmesi de hukuka uygunluk sebepleri arasındadır.¹⁶ Ancak bu davet üzerine gerçekleştirilen eylemler, kolektif meşru müdafaa olarak da değerlendirilebilir.

Bu istisnaların yanı sıra bazı yazarlar, Güvenlik Konseyi'nin etkin olmadığı ağır ve sistematik insan hakları ihlallerinin yaşandığı durumlarda bölgesel örgütlerin askerî yaptırım gücü olduğunu savunmaktadır.¹⁷ Zira bölgesel örgütlerin kendi

¹³ International Court of Justice (ICJ), *Certain Expenses of the United Nations (Art. 17, para. 2, of the Charter)*, Advisory Opinion of 20 July 1962, ICJ Rep. 1962, 151 (166). "...the operations known as UNEF and ONUC were not enforcement actions within the compass of Chapter VII of the Charter..."

¹⁴ Jost Delbrück and Ursula E Heinz (eds), *Allocation of Law Enforcement Authority in the International System: Proceedings of an International Symposium of the Kiel Institute of International Law March 23 to 25, 1994* (1st edn, Duncker & Humblot 1995) 46 <<https://elibrary.duncker-humblot.com/doi:10.3790/978-3-428-48335-8>> accessed 24 April 2024; Inis L Claude, *The OAS, the UN, and the United States* (Carnegie Endowment for International Peace 1964) 548–553.

¹⁵ Ugo Villani, 'The Security Council's Authorization of Enforcement Action by Regional Organizations' 539–540.

¹⁶ Georg Nolte, *Restoring Peace by Regional Action: International Legal Aspects of the Liberian Conflict* (53 / 3 (1993), Verlag W Kohlhammer 1993) 635.

¹⁷ Walter (n 11) 262–264.; Daniel Thürer, Matthias Herdegen and Gerhard Hohloch, *Der Wegfall effektiver Staatsgewalt: the failed state = The breakdown of effective government* (CF Müller 1996) 82 vd.

organları içerisinde kurumsal ve kolektif kontrolü sağlaması daha kolay olacaktır.¹⁸ Bu görüşün insancıl müdahale doktrinin bölgesel örgütler çerçevesindeki yansımaları olduğu söylenebilir. Ancak bu görüş uygulanırsa BM Şartı'nın 53. maddesinin açık lafzı ihlal edilmiş olacaktır, zira ilgili maddede bölgesel örgütlerin zorlama eyleminde bulunabilmesi için BM Güvenlik Konseyi'nin izni gerekmektedir.

Günümüze kadar çeşitli bölgesel örgütler gerçekleştirdikleri eylemleri BM Şartı'nın 53. maddesi kapsamında değerlendirilmesini talep etmişlerdir. 53. madde kapsamında zorlayıcı eylemler sorusu ilk olarak Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkmıştır. Örneğin Küba Füze Krizi¹⁹ sırasında Sovyet gemileri açık denizde Küba'ya füze taşıdıkları iddiasıyla Gizli Ordu Örgütü (OAS) tarafından durdurulmuştur. Bu olay üzerine ilgili tedbirin 53(1) maddesi kapsamında olup olmadığı tartışma konusu olmuştur. Bu kriz kapsamında Sovyetler Birliği her ne kadar ilgili girişimin 53(1) maddesinin ihlali olduğunu iddia etmiş olsa da Güvenlik Konseyi bu konuda herhangi bir duruş sergilememiştir.²⁰

Buna karşılık 1960 yılında Sovyetler Birliği bu sefer; OAS, Dominik Cumhuriyeti'ne ekonomik yaptırımlar uyguladığında, Güvenlik Konseyi tarafından bu yaptırımın 53. madde kapsamında değerlendirilmesini talep etmiştir.²¹ Ancak Güvenlik Konseyi yine daha önce sergilediği tutuma benzer şekilde bu talebi yanıtlamamıştır, yalnızca not etmiştir.²² Görüldüğü üzere bölgesel örgütlerin eylemlerinin Şart'ın ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilmesi hususunda BM Güvenlik Konseyi pasif davranmaktadır. Bu ise bu eylemlerin hukukiliği konusunda çeşitli görüşlerin ortaya konmasına sebep olmuştur.

Bölgesel örgütlerin BM ile iş birliğini ve bu örgütlerin gerçekleştirdiği ve kuvvet kullanımı içeren faaliyetlerin BM Şartı 53. maddesi kapsamında değerlendirilmesinin en önemli örneklerinden birisi; ECOWAS'ın sorumlu olduğu bölgede, özellikle Liberya ve Sierra Leone'de gerçekleştirdikleri operasyonlardır. ECOWAS'ın yapısının ve faaliyetlerinin incelenmesi, operasyonların hukukiliğinin değerlendirilmesinde yol gösterici olacaktır.

¹⁸ Walter (n 11) 262–264; Nolte (n 16) 635.; ND White and Özlem Ülgen, 'The Security Council and the Decentralised Military Option: Constitutionality and Function' (1997) 44 *Netherlands International Law Review* 378, 388, 406.

¹⁹ Bkz. Kaan Kutlu Ataç and Begüm Sezin Özcan, '1962 Küba Krizi: Amerikan Arşivleri Üzerinden Bir Okuma' (2021) 17 *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 521.

²⁰ Abass (n 1) 43–44.

²¹ UNSC, *Document S/4477* in: *Official Records Fifteenth Year (1960)*, s.134-5. Ayrıca bkz. C Lloyd Brown-John, 'Economic Sanctions: The Case of the O.A.S. and the Dominican Republic, 1960-1962' (1975) 15 *Caribbean Studies* 73, 74 vd.

²² UNSC, *Resolution 156 (1960) Adopted by the Security Council at its 895th meeting, of 9 September 1960*, S/RES/156.

II. ECOWAS VE MÜDAHALELERİN BM ŞARTI 53. MADDE KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

ECOWAS, 1975 yılında kurulmuştur.²³ Halihazırda 15 üye devletten oluşmaktadır.²⁴ Kuruluş amacı üye devletler arasında ekonomik iş birliğinin sağlanmasıdır. Ancak coğrafi olarak kurulduğu bölgede çatışmaların çoğalması ve bunun sonucu olarak ekonomik kalkınmanın gerilemesi sonucu ECOWAS barış ve güvenliği koruma görevi üstlenerek öncelikli hedefini değiştirmiştir.²⁵ Bu amacı gerçekleştirmek üzere ilk olarak 22 Nisan 1978 tarihinde Saldırmazlık Andlaşması²⁶ imzalanmıştır. 1981 tarihinde ise Savunma Konusunda Karşılıklı Yardıma İlişkin Ek Protokol akdedilmiştir.²⁷ İlgili Ek Protokol olası saldırılarda Saldırmazlık Andlaşması çerçevesinde çözülemeyen anlaşmazlıkları önleme amacı gütmektedir. Bunun yanı sıra tüm bölgede barış ve güvenliği tehlikeye atacak gelişmelere yönelik ve dışarıdan tasarlanmış olası silahlı iç çatışmaları engellemek adına bir meşru müdafaa sistemi oluşturulmak istenmiştir.²⁸

1975 tarihindeki ECOWAS örgütünün kurucu andlaşmasına ek olarak 1993 yılında bölgedeki barış, istikrar ve güvenliğin daha etkili korunması amacıyla eklemeler yapılmıştır.²⁹ İlgili Andlaşma'da üye devletler, devlet içi ve devletler arası çatışmaları önlemek için örgüt ile iş birliği yapmaya davet edilmektedir.³⁰ Son olarak 1999 yılında ECOWAS Barışı Koruma Protokolü ile bu amaç somutlaştırılmıştır ve iç çatışma durumlarında bölgede konuşlandırılacak barışı koruma güçleri ve ayrıntılı bir bölgesel barış ve güvenlik mekanizması ortaya konulmuştur.³¹

ECOWAS'ın kurduğu bu sistemde BM'nin rolü merkezî gözükmemektedir. Zira 1993 yılında revize edilen ECOWAS Andlaşması'nın yalnızca 83. maddesinde örgütün hedeflerine ulaşma yolunda BM sistemiyle iş birliği yapacağı öngörülmüştür. Bunun yanı sıra Barışı Koruma Protokolü'nün 52. maddesi uyarınca örgüt, BM

²³ UNTS, *Treaty of the Economic Community of West African States (ECOWAS)*, 28 May 1975, UNTS Vol.1010 No.14843, s.18 vd.

²⁴ Bkz. <https://www.mfa.gov.tr/ecowas.tr.mfa> (Son Erişim Tarihi 09.12.2023).

²⁵ Isaac Terwase Sampson, 'The Responsibility to Protect and ECOWAS Mechanisms on Peace and Security: Assessing Their Convergence and Divergence on Intervention' (2011) 16 *Journal of Conflict and Security Law* 507, 507–508.

²⁶ UNTS, *Protocol on Non-Aggression* 22 April 1978, UNTS Vol. 1690 No.29135, s. 39 vd.

²⁷ UNTS, *Protocol Relating to Mutual Assistance on Defence*, 29 May 1981, UNTS Vol. 1690 No. 29137, s. 51 vd.

²⁸ Anthony Chukwuka Ofodile, 'The Legality of ECOWAS Intervention in Liberia' 411.

²⁹ UNTS, *Revised Treaty of the Economic Community of West African States (ECOWAS)*, 23 August 1995, UNTS Vol.2373 No.42835.

³⁰ UNTS, *Revised Treaty of the Economic Community of West African States (ECOWAS)*, 23 August 1995, UNTS Vol.2373 No.42835, s. 233 vd.

³¹ Bkz. <https://amaniafrica-et.org/wp-content/uploads/2021/04/Protocol-Relating-to-the-Mechanism-for-Conflict-Prevention-Management-Resolution-Peace-Keeping-and-Security-1999.pdf> (Son Erişim Tarihi: 10.12.2023).

Şartı'nın VII. ve VIII. bölümleri uyarınca ilgili Protokol'de kabul edilen mekanizmanın amaçları doğrultusunda girişilen her türlü askerî müdahale hakkında BM'yi bilgilendirecektir.³²

Nitekim; henüz Barışı Koruma Protokol'ü imzalanmadan ECOWAS, 1990 yılında ilk operasyonunu, 1989 yılından başlayarak uzun yıllar sürecek bir iç savaşa giren Liberya'da gerçekleştirmiştir. Bunun üzerine ECOWAS, öncelikle Ateşkes İzleme Grubu olan ECOMOG (The Economic Community of West African States Monitoring Group) organizasyonunu kurmuştur.³³ İlgili grup, 27 Ağustos 1990 tarihinde Liberya'ya, BM Güvenlik Konseyi'nden izin almadan askerî operasyon düzenlemiştir.³⁴ İlgili müdahalenin hukuki dayanağı hâlâ tartışmalı olmakla birlikte, bu müdahale kapsamında BM Güvenlik Konseyi'nin izninin sonradan alınmayacağı da tartışma konusu olmuştur.

BM Güvenlik Konseyi'nin 53. madde kapsamında vereceği yetkinin, müdahaleden sonra da verilip verilemeyeceği (ex post facto) tartışmalıdır.³⁵ Teknik olarak yapılan bu müdahaleler BM Şartı'nın 2(4) ve 53(1) maddelerini ihlal etmekteydi. Güvenlik Konseyi'nin sonradan verilen onayını kabul eden görüşe göre Konsey'in, başlangıçta kendisinin izni olmadan yürütülen operasyonlara sonradan zımni onay vermesi mümkündür.³⁶ Bir diğer görüşe göre ise ECOWAS'ın eylemlerinin kınanması sebebiyle, esasında hukuka aykırı olan bir eylemin sonuçları hafiflemektedir.³⁷

Tartışmalar devam ederken BM Güvenlik Konseyi, 22 Ocak 1991 ve 7 Mayıs 1992 tarihlerinde ECOMOG tarafından yapılan müdahaleyi tanımıştır.³⁸ Yine 19 Kasım 1992 tarihinde 788 sayılı Karar ile Liberya'daki iç karışıklığı tüm Batı Afrika için barışa ve güvenliğe bir tehdit olarak kabul etmiş ve BM Şartı'nın VII. Bölümü uyarınca Liberya'ya silah ambargosu uygulanmasına karar vermiştir. Bunun yanı sıra aynı Karar'da Güvenlik Konseyi ECOWAS'ı Liberya'da barış, güvenlik ve istikrarı yeniden tesis etmek adına verdiği çabalarını takdir etmiştir.³⁹ Daha sonra

³² Erika De Wet, 'The Evolving Role of ECOWAS and the SADC in Peace Operations: A Challenge to the Primacy of the United Nations Security Council in Matters of Peace and Security?' (2014) 27 *Leiden Journal of International Law* 353, 7.

³³ Lansana Gberie, 'ECOMOG: The Story of an Heroic Failure' (2003) 102 *African Affairs* 147, 148 vd.

³⁴ Chukwuka Ofodile (n 28) 411.

³⁵ Bkz. *Abass*, s.54-57.

³⁶ Bkz. Bruno Simma, 'Regional Enforcement of Community Objectives', *United Nations Sanctions and International Law* (Brill Nijhoff 2001) 117 vd <https://brill.com/display/book/edcoll/9789004502871/B9789004502871_s012.xml> accessed 22 April 2024.

³⁷ Thomas M Franck, *Recourse to Force: State Action against Threats and Armed Attacks* (Cambridge University Press 2002) 139.

³⁸ UNSC, *Note by the President of the Security Council 22 January 1991*, S/22133; UNSC, *Resolution 788 (1992) Adopted by the Security Council at its 3138th meeting, on 19 November 1992*, S/RES/788.

³⁹ UNSC, *Resolution 788 (1992)*; UNSC, *Resolution 813 (1993) Adopted by the Security Council at its 3187th meeting, on 26 March 1993*, S/RES/813; UNSC, *Resolution 856 (1993) Adopted by the Security Council at its 3281st meeting, on 22 September 1993*, S/RES/856.

Güvenlik Konseyi, 1993 tarihinde ECOWAS Barış Andlaşması revizyonunun üzerine verdiği 866 sayılı Kararı'nda öncelikle ECOMOG'u Andlaşma uyarınca yerine getirilecek askeri operasyonu yürütmekten sorumlu tutarken, özel olarak bu operasyon için kurduğu Liberya'daki Birleşmiş Milletler Gözlemci Misyonu olan UNOMIL'i (The United Nations Observer Mission in Liberia) bu operasyonu denetlemekten sorumlu tutmuştur.⁴⁰ Bu Kararı önemli kılan bir diğer detay ise, UNOMIL'in bir başka örgüt tarafından başlatılan ve BM'nin sonradan dâhil olduğu ilk barışı koruma operasyonu olmasıdır.

İlgili Karar'da Güvenlik Konseyi'nin ECOMOG'a zorlama eyleminde bulunma hakkı verip vermediği hakkında görüş birliği yoktur. Zira Karar'da UNOMIL'e herhangi bir yetki tanınmadığından bu yetkinin ECOMOG'a münhasır olarak verilmiş olduğunu savunan görüşler vardır.⁴¹ Kararda Konsey'in kullandığı dil oldukça muğlaktır; bu sebeple bir hukuki yorum getirmek zordur. Burada barışı korumadan kastın askeri bir yaptırım mı olduğu yoksa klasik bir barışı koruma operasyonu mu olduğu da tartışmalıdır.⁴² Zira zorlama eylemine ilişkin herhangi bir açık yetkilendirme bulunmamaktadır. Nitekim Güvenlik Konseyi'nin Şart'ın VII. Bölümü uyarınca verdiği yetkilendirmelere bakıldığında, kararlarda mutlaka açık yetkilendirmeler olduğu görülmektedir.⁴³

ECOWAS'ın kendisi, müdahalelerin hukuki zeminini Savunmada Karşılıklı Yardım Protokolü'nün 18. maddesine dayandırmıştır. İlgili madde, dışarıdan organize edilmiş ve bunun sonucunda ülkenin sınırları içerisinde gerçekleşen krizlerde ECOWAS ordusuna doğrudan müdahale yetkisi tanımaktadır. Liberya krizi özelinde ise bölgede gerçekleşen iç savaşta darbeci güç olan grubun Fildişi Sahili ve Burkina Faso tarafından desteklendiği bilinmekteydi.⁴⁴ Ancak her ne kadar ilgili madde, ECOWAS'a bu durumda doğrudan askeri müdahale yetkisi vermiş olsa da, bu maddenin ve dolayısıyla buna dayanarak gerçekleştirilen uygulamanın BM Şartı'nın iç işlerine müdahale yasağını düzenleyen 2(7) maddesine aykırılık teşkil ettiği tartışılmalıdır.

Bunun yanı sıra ECOWAS, başlattığı müdahalede barışın sağlanmasının ön planda olduğunu vurgulamıştır.⁴⁵ ECOWAS gerçekleştirdiği müdahaleyi insancıl müdahale doktrinine dayanarak gerekçelendirseydi, bu durumda, her ne kadar ilgili doktrin

⁴⁰ UNSC, *Resolution 866 (1993) Adopted by the Security Council at its 3281st meeting, on 22 September 1993, S/RES/866.*

⁴¹ Walter (n 11) 304.

⁴² ibid 298. Chukwuka Ofofiele (n 28) 412.

⁴³ Georg Nolte, *Eingreifen auf Einladung Zur völkerrechtlichen Zulässigkeit des Einsatzes fremder Truppen im internen Konflikt auf Einladung der Regierung* (Springer Berlin 2013) 633–634 <http://deposit.d-nb.de/cgi-bin/dokserv?id=4390010&prov=M&dok_var=1&dok_ext=htm> accessed 22 April 2024.

⁴⁴ Peter A Jenkins, 'The Economic Community of West African States and the Regional Use of Force' (2006) 35 *Denver Journal of International Law and Policy* 333, 344.

⁴⁵ *Africa Watch Report: Liberia Waging War to Keep the Peace: The ECOMOG Intervention and Human Rights*, June 1993, Vol.5 Issue 6, s. 26.

konusunda uluslararası görüş birliği bulunmasa da, yoruma daha açık bir hukuki zeminin olacağı ve BM yetki tartışmalarının bu denli olmayacağı ifade edilebilirdi.⁴⁶

ECOWAS'ın bölgedeki bir diğer tartışmalı müdahalesi ise Sierra Leone'ye gerçekleştirdiği operasyon olmuştur. 25 Mayıs 1997 tarihinde demokratik yollarla seçilmiş Devlet Başkanı Kabbah askerî bir darbe sonucu görevinden alınmıştır. Bu süreçte ülkede bir iç savaş durumunun hâkim olması sebebiyle ECOWAS, Afrika Birliği tarafından anayasal düzeni yeniden tesis etmek için görevlendirilmiştir.⁴⁷ 20 Haziran 1997 tarihinde ECOWAS üyelerinin dışişleri bakanları bu görevi kabul etmişlerdir. Çalışmanın içeriği ise diyalog, yaptırımlar ve güç kullanımından oluşmaktadır.⁴⁸

Örgüt üyeleri, 11 Temmuz 1997 tarihinde Güvenlik Konseyi'nde yapılan müzakerelerde, Sierra Leone'deki anayasal düzenin tekrardan tesisi için öncelikle diyalogun, sonrasında yaptırımların en sonunda ise güç kullanımının gerekli olduğunu ifade etmişlerdir.⁴⁹ Ancak ilk iki seçeneğin güç kullanmadan gerçekleştirilemeyeceğinden bahisle zorlama eylemlerini gerekçelendirmeye çalışmış ve Güvenlik Konseyi'nden bu hususta yetkilendirme talep etmişlerdir.

Gerekçelendirmelerine temel olarak, ECOWAS'ın Sierra Leone'deki yasadışı yetkililere karşı inandırıcı bir yaptırım rejimi uygulamasının, Sierra Leone'nin hava, kara ve deniz sınırlarının askerî olarak bloke edilmesini gerektirmesi gösterilmiştir. Bu sebeple müzakereler; güç gösterisi ve bölgede sürekli nitelikteki askerî unsurların mevcudiyetiyle desteklenmelidir. İleri sürülen bir diğer husus ise ECOWAS'ın bölgedeki anayasal düzeni yeniden tesis etme konusundaki tecrübesidir.⁵⁰ 29 Ağustos 1997 tarihinde ECOWAS'a üye ülkeler, Sierra Leone'ye karşı bir silah ambargosu kabul etmişlerdir.⁵¹ Bu süreçte ambargoyu delmeye çalışanlar ile ECOMOG arasında şiddetli çatışmalar meydana gelmiştir.⁵²

Bu müdahale kapsamında da Konsey, ECOWAS'ı kınayacak herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Aksine, tıpkı Liberya müdahalesinde olduğu gibi, ECOWAS'ın eylemlerini öven bir Karar yayınlamıştır ve Konsey'in müdahaleleri sonradan onayladığı gibi bir izlenim yaratmıştır.⁵³ Ancak esasında Güvenlik

⁴⁶ Jenkins (n 44) 345.

⁴⁷ Bkz. https://1997-2001.state.gov/global/human_rights/1997_hrp_report/sierrale.html (Son Erişim Tarihi: 09.12.2023).

⁴⁸ UNSC, *Letter dated 27 June 1997 from the Permanent Representative of Nigeria to the United Nations Addressed to the President of the Security Council*, S/1997/499.

⁴⁹ UNSC, *Fifty-second Year 3797th Meeting 11 July 1997*, S/PV.3797.

⁵⁰ UNSC, *Fifty-second Year 3797th Meeting 11 July 1997*, S/PV.3797.

⁵¹ UNSC, *Letter dated 8 September 1997 from the Permanent Representative of Nigeria to the United Nations Addressed to the President of the Security Council*, S/1997/695.

⁵² Nolte (n 43) 428.

⁵³ Thomas Franck, 'Chapter 2. Rethinking Collective Security', *International Law and Armed Conflict: Exploring the Faultlines* (Brill Nijhoff 2007) 25 <https://brill.com/display/book/edcoll/9789047421252/Bej.9789004154285.i-590_003.xml> accessed 22 April 2024; Villani (n 15) 555.

Konseyi herhangi bir yetkilendirmede bulunmamıştır. Konsey, yayınladığı bir bildiri de ECOWAS tarafından yürütülen arabuluculuk çabalarını ve anayasal düzeni yeniden tesis etme amacını desteklemiştir ancak ECOWAS'a herhangi bir yaptırım hakkı tanımamıştır. 8 Ekim 1997 tarihinde Konsey, 1132 sayılı Kararı'nda öncelikle ECOWAS'ın bu krizi çözmek konusundaki çabalarını desteklediğini açıklamış ve anayasal düzenin tekrar sağlanmasına yönelik çalışmalarına devam etmesini teşvik etmiştir.⁵⁴ Sonra ise Şart'ın VII. Bölümü uyarınca yaptığı bir yetkilendirme ile Sierra Leone'ye karşı silah ve petrol ambargosunu kabul etmiştir. Bu amaçla ECOWAS'ı VIII. Bölüm kapsamında yalnızca ambargonun sıkı bir şekilde uygulanması için yetkilendirmiştir.⁵⁵ Böylelikle ECOWAS yalnızca bu sınırlı amaç için kuvvet kullanmaya yetkilendirilmiştir. 10 Mart 1998 tarihinde darbe ile yerinden edilen Devlet Başkanı görevine geri dönmüştür. Bunun üzerine Güvenlik Konseyi, 1156 sayılı ve 1171 sayılı Kararlar ile öncelikle petrol ambargosunu sonrasında ise silah ambargosunu sona erdirmiştir.⁵⁶ Daha sonra 13 Temmuz 1998 tarihinde Güvenlik Konseyi'nde gerçekleşen bir müzakerede başta Avusturya, Kenya, Gambiya, Japonya, Kosta Rika, Çin ve İsveç olmak üzere birçok devlet ECOWAS örgütünün Sierra Leone'deki faaliyetlerini destekleyen ve öven açıklamalarda bulunmuştur.⁵⁷

ECOMOG, ambargo kapsamında uyguladığı yaptırımlarla sınırlı kalmamıştır. 2000'li yıllara kadar eylemlerine devam etmiştir. Bu süreçte Konsey, ECOMOG'un eylemlerini birçok kararında övmüştür. Bunlar çeşitli şekilde gerçekleşmiştir. Örneğin bu övgülerden birisi örgütün BM'nin askeri güçlerine gösterdiği destekten dolayı dile getirilmiştir.⁵⁸ Bir diğer kararında Konsey yine ECOMOG'un silahsızlanmada üstlendiği rolü dile getirip övmüştür.⁵⁹ Konsey bunun yanı sıra birçok kararında ECOMOG'un Sierra Leone'deki güvenlik ve istikrarın tesis edilmesi rolü üzerinde durup bu uğurda sivillerin korunması ve barışçıl çözümün teşvik edilmesini takdir etmiştir.⁶⁰ Özellikle 1270 sayılı Kararı'nda özellikle bu operasyon için

⁵⁴ UNSC, *Resolution 1132 (1997) Adopted by the Security Council at its 3822nd meeting, on 8 October 1997, R/RES/1132.*

⁵⁵ UNSC, *Resolution 1132 (1997) Adopted by the Security Council at its 3822nd meeting, on 8 October 1997, R/RES/1132.*

⁵⁶ UNSC, *Resolution 1156 (1998) Adopted by the Security Council at its 3861st meeting, on 16 March 1998, S/RES/1556; UNSC, Resolution 1171 Adopted by the Security Council at its 3889th meeting, on 5 June 1998, S/RES/1171.*

⁵⁷ UNSC, *Fifty-third Year 3902nd meeting 13 July 1998, S/PV.3902.*

⁵⁸ UNSC, *Resolution 1162 (1998) Adopted by the Security Council at its 3872nd meeting, on 17 April 1998, S/RES/1162.*

⁵⁹ UNSC, *Resolution 1181 (1998) Adopted by the Security Council at its 3802nd meeting, on 13 July 1998, S/RES/1181.*

⁶⁰ UNSC, *Resolution 1260 (1999) Adopted by the Security Council at its 4035th meeting, on 20 August 1999, S/RES/1260; UNSC, Resolution 1231 (1999) Adopted by the Security Council at its 3986th meeting, on 11 March 1999, S/RES/1231; UNSC, Resolution 1270 (1999) Adopted by the Security Council at its 4054th meeting, on 22 October 1999, S/RES/1270; UNSC, Resolution 1289 (2000) Adopted by the Security Council at its 4099th meeting, on 7 February 2000, S/RES/1289.*

kurmuş olduğu UNAMSIL misyonuna Bölüm VII kapsamında yetki vermiştir. Bu yetkilendirme BM tarihinde barış operasyonu olarak nitelendirilebilecek ilk görevlendirme olmuştur. İlgili yetkilendirmede Konsey, ECOWAS'ın UNAMSIL ile sıkı iş birliği içinde olmasını talep etmiştir ancak UNAMSIL'ı yetkilendirdiği gibi ECOWAS'a açık bir yetki sunmamıştır.⁶¹

Liberya müdahalesinden farklı olarak ECOWAS, Sierra Leone'de gerçekleştirdiği faaliyetleri insancıl müdahale zeminine oturtmuştur. Bir diğer sebep ise bizzat Başkan Kabbah'ın ECOWAS'tan yardım talep etmesidir.⁶² Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, yardımın talep edildiği sırada Kabbah'ın sınır dışı edilmiş olması, yani ülke sınırları içerisinde bulunmamasıdır. Böylelikle ECOWAS'ın müdahaleye davet gerekçesi de tartışmalı hâle gelmiştir. Son olarak belirtilmelidir ki, BM tarafından kurulan misyon UNAMSIL dahi açıkça yetkilendirilmemişken, ECOWAS'ın müdahalesine örtülü bir onay verilmiş olma ihtimali zorlama bir yorum olacaktır.

Sonuç olarak; yukarıda açıklanmış müdahaleler özelinde, BM'nin bu müdahalelere karşı süren olumlu tepkileri sebebiyle, hem içişlerine müdahale yasağına dair konuda hem 53. madde kapsamında alınması gereken yetkiye dair hususta hem de müdahaleye davetin kabul edilip edilemeyeceği konusunda soruların ucu açık bırakılmıştır. BM'nin bu müdahalelerde olumsuz bir tepki vermemiş olması, bölgesel örgütlerin barış ve güvenliğin önemini vurgulamakla açıklanabilir. Ayrıca BM, Şart'ın 53. maddesinin açık lafzını çiğneyerek ECOWAS'ın müdahalelerine sonradan yetki vermiş olsaydı, bu durum önü alınamaz bir pratiğe dönüşebilirdi ve bölgesel örgütler tarafından suistimal edilebilirdi. BM, buna karşılık herhangi bir yorum yapmayarak hem bölgesel örgütlerin önemini vurgulamıştır hem de bu şekilde gerçekleşen müdahalelere kendi kurduğu misyonları da dâhil ederek BM Şartı'ndan kaynaklanan bir gözlemci ve denetici hakkı olduğunu dolaylı olarak göstermeye çalışmıştır.

ECOMOG'un nitelik olarak diğer iki müdahalesinden ayrılan bir diğer müdahalesi 1998 yılında devlet başkanı olan Bernardo Vieira'ya karşı bir isyan başlatılması ardından Gine-Bissau'a karşı gerçekleşmiştir. Ancak burada diğer müdahalelerden farklı olarak BM Güvenlik Konseyi 1216 sayılı Kararı ile ECOMOG'u müdahale gücü olarak görevlendirmiştir.⁶³ İlgili Karar'da Bölüm VIII kapsamında herhangi bir yetkilendirme verilmemiştir ancak müdahalenin hukuki gerekçesi BM barışı koruma operasyonu olarak açıklanmıştır. Ayrıca ECOMOG'un ülkedeki müdahaleleri devlet başkanı tarafından talep edildiğinden bu müdahaleler "müdahaleye

⁶¹ S/RES/1270.

⁶² Karsten Nowrot and Emily W Schebacker, 'The Use of Force to Restore Democracy: International Legal Implications of the ECOWAS Intervention in Sierra Leone' (1998) 14 American University of International Law Review 321, 349–350.

⁶³ UNCS, *Resolution 1216 (1998) Adopted by the Security Council at its 3958th meeting, on 21 December 1998*, S/RES/1216.

davet” olarak da gerekçelendirilebilir.⁶⁴

Son olarak, ECOWAS’ın 2002 yılında Fildişi Sahili’ne gerçekleştirdiği müdahale de zamanın devlet başkanı olan ve darbe ile devrilen Laurent Gbagbo tarafından talep edilmiştir.⁶⁵ ECOWAS, bu misyonu Fildişi Sahili özelinde kurmuş olduğu birlik ECOMICI (ECOWAS Mission in Côte d’Ivoire) ile yürütmüştür. Bunun üzerine Güvenlik Konseyi 1464 sayılı Karar ile ilk defa Şart’ın VII. ve VIII. Bölümleri uyarınca müdahale yetkisi vermiştir.⁶⁶ Güvenlik Konseyi 13 Mayıs 2003 tarihinde 1479 sayılı Karar ile Fildişi Sahili BM Misyonu olan MINUCI’yi (The United Nations Mission in Côte d’Ivoire) kurmuştur.⁶⁷ Daha sonra ise BM Fildişi Sahili Operasyonu olan UNOCI (The United Nations Operation in Côte d’Ivoire) kurulmuştur ve 1528 sayılı Karar ile Bölüm VII kapsamında yetkilendirilmiştir.⁶⁸ Bu operasyon esasen ECOWAS ve BM’nin kurmuş olduğu misyonun Fransız güçleriyle birlikte yürüttüğü bir operasyon hâline gelmiştir.⁶⁹ 2011 yılında devlet başkanı olan Gbagbo, yeni başkan olan Quattara’ya koltuğunu devretmeyi reddedince, şiddet olaylarının başlamasıyla birlikte Güvenlik Konseyi, 1975 sayılı Karar ile Şart’ın VII. Bölümü kapsamında UNOCI’ye kuvvet kullanma yetkisi vermiştir.⁷⁰ İlgili operasyon 2011 yılına kadar sürmüş ve eski devlet başkanının yakalanmasıyla son bulmuştur.⁷¹

Günümüzde ise ECOWAS yine bir bölgesel kriz yönetimi ile karşı karşıyadır. 26 Temmuz 2023 tarihinde askeri bir cunta Nijer’de demokratik yollarla seçilmiş olan Başkan Mohamed Bazoum’a karşı bir darbe girişimi gerçekleştirip başarılı olmuştur. Bunun üzerine ECOWAS, öncelikle aynı tarihte askerî darbeyi kınamış,⁷² ardından da Nijer ile olan sınırlarını kapatmakla birlikte finansal ve ticari ilişkilerini de durdurma kararı almıştır.⁷³ Son olarak 17 Ağustos 2023 tarihinde birçok üyesinin

⁶⁴ Wet (n 32) 363.

⁶⁵ Dossou David Zounmenou and Reine Sylvie Loua, *Confronting Complex Political Crises in West Africa: Analysis of ECOWAS Responses to Niger and Cote d’Ivoire* (Institute for Security Studies 2011) 10 <<http://www.iss.co.za/uploads/Paper230.pdf>> accessed 22 April 2024.

⁶⁶ UNSC, *Resolution 1464 (2003) Adopted by the Security Council at its 4700th meeting, on 4 February 2003, S/RES/1464*.

⁶⁷ UNSC, *Resolution 1479 (2003) Adopted by the Security Council at its 4754th meeting, on 13 May 2003, S/RES/1479 (2003)*.

⁶⁸ UNSC, *Resolution 1528 (2004) Adopted by the Security Council at its 4918th meeting, on 27 February 2004, S/RES/1528 (2004)*.

⁶⁹ Zounmenou and Loua (n 65) 10.

⁷⁰ UNSC, *Resolution 1975 (2011), Adopted by the Security Council at its 6508th meeting, on 30 March 2011 S/RES/1975*.

⁷¹ Zounmenou and Loua (n 65) 12–13.

⁷² Bkz. <https://ecowas.int/ecowas-commission-condemns-the-attempted-coup-detat-in-niger/> (Son Erişim Tarihi: 15.12.2023).

⁷³ Bkz. <https://ecowas.int/final-communic-fifty-first-extraordinary-summit-of-the-ecowas-authority-of-heads-of-state-and-government-on-the-political-situation-in-niger/> (Son Erişim Tarihi: 15.12.2023).

de onayıyla bir askerî müdahaleye hazır olduklarını belirtmiştir.⁷⁴

Uluslararası hukuk açısından ECOWAS örgütünün olası askerî müdahalesi birtakım sorunlar teşkil etmektedir. Öncelikle Nijer ECOWAS örgütünün bir üyesi olmakla birlikte 1999 tarihli Barış Protokolü'nde demokratik olarak seçilen bir hükümetin devrilmesi durumunda askerî müdahalenin, üyelerin 2/3'ünün kararıyla alınabileceği ifade edilmiştir. Burada tartışılan husus Nijer'in ECOWAS üyesi olması ve ilgili Protokol'ü imzalamış olması sebebiyle bu müdahaleye onay verip vermediğidir. Zira böyle bir durumda BM Güvenlik Konseyi'nin rızası gerekmektedir.⁷⁵ Bunun yanı sıra her ne kadar ECOWAS önceki örneklerde olduğu gibi BM'nin onayını almadan askerî müdahale girişimlerinde bulduysa da önceden onay almadan yaptığı müdahalelerin BM Şartı'na uygunluğu tartışmalıdır. BM ise 26 Temmuz tarihinde yaptığı bir açıklama ile yalnızca Nijer'de gerçekleşen darbeyi kınadığını dile getirmiştir. Günümüze kadar herhangi bir Güvenlik Konseyi kararı alınmamıştır. Bu sebeple ECOWAS'ın BM yetkilendirmesi gerekçesiyle müdahale etmesi de mümkün değildir.

SONUÇ

ECOWAS, BM ve bölgesel örgütlerin iş birliğinde gösterilebilecek örnekler arasında önemli bir rol oynamaktadır. ECOWAS, bölgesinde gerçekleştirdiği hiçbir müdahalede önceden BM Güvenlik Konseyi'nin onayını almamasına rağmen BM, henüz müdahaleler devam ederken birçok kararı ile ECOWAS'ın faaliyetlerine olumlu tepkiler göstermiştir. BM her ne kadar bu kararlarında ECOWAS'ı doğrudan yetkilendirmemiş olsa da bunu belirterek olumsuz bir intiba uyandıracak ifadelere açıklamalarında yer vermemiştir. Aksine, bölgede ECOWAS'ın varlığının önemini vurgulayıp gösterdiği çabayı takdir etmiştir. Konsey, ECOWAS'ın müdahalede bulunduğu her iki bölgede de operasyonları daha sonra kendi kurduğu misyon ile güçlendirerek bölgesel örgüt ile BM'nin iş birliğini öngörmüştür. Böylelikle Konsey, ECOWAS'ın ilgili bölgelerde yürüttüğü operasyonlara sonradan dâhil olup uluslararası barışı ve güvenliği koruma misyonunu gözlemci sıfatıyla bu bölgelerde sürdürmüştür. Bu anlamda BM'nin, uluslararası bir siyaset güderek barış ve güvenliğin sağlanmasında bölgesel örgütlerden faydalandığı, -her ne kadar müdahalelerin Şart'a uygunluğu tartışmalı olsa da- kendi misyonlarını ilgili müdahalelere yerleştirerek kendisini sürece dâhil ettiği görülmektedir.

Müdahalelerin uluslararası hukuka aykırı olup olmadığının cevabı ise açık değildir. Zira BM'nin günümüzün karmaşık yapılı krizlerine hızlıca cevap verebilecek bir mekanizması olmadığını kabul eden bir görüş, bölgesel örgütlerin hızlıca

⁷⁴ Bkz. <https://www.aljazeera.com/news/2023/8/17/most-ecowas-members-ready-to-join-standby-force-in-niger-commissioner> (Son Erişim Tarihi: 15.12.2023).

⁷⁵ Tartışmalar için bkz. Russell Buchan and Nicholas Tsagourias, 'Intervention by Invitation and the Scope of State Consent*' (2023) 10 Journal on the Use of Force and International Law 252, 252–270.

müdahalesinin daha uygun olduğunu ve BM'nin sonradan onayının alınmasının mümkün olduğunu ileri sürmekteyken, diğer bir görüş BM Şartı 53. maddenin açık lafzına atıfta bulunarak onayın önceden alınmaması sebebiyle müdahaleleri hukuka aykırı bulmaktadır. Pratikte BM'nin bu müdahalelere karşı herhangi bir karşı müdahalesinin olmadığı görülmesi, hukuka uygun olduğunu savunan görüşün iddialarını destekler niteliktedir. Nitekim faaliyetler Konsey'in kendisi ve birçok üye ülke tarafından takdir edilmiştir ve bu müdahalelerin izinsiz yapıldığı ve bu sebeple hukuka aykırı olduğu ne BM ne de üye ülkeler tarafından iddia edilmiştir. Ancak BM'nin onayı ile hareket edilmesi, bölgesel örgütlerin faaliyetleri üzerine yapılacak hukuka uygunluk tartışmalarına engel olacağı için daha uygun gözükmektedir.

Güvenlik Konseyi'nin zımni yetkilendirmesi görüşünün yanı sıra birçok görüş bu müdahalelerin müdahaleye davet şeklinde yorumlanabileceğini ileri sürmüşlerdir. Zira özellikle Liberya örneğinde ECOWAS müdahalesi, bizzat yerinden edilen meşru devlet başkanı tarafından talep edilmiştir. Ancak Şart'ın 53. maddesi özelinde, her ne kadar ECOWAS tarafından BM yetkisi olmadan gerçekleştirilen faaliyetlerin gerekli ve takdir gören müdahaleler olduğu ileri sürülse de, böylesi müdahalelerin genel kabul görmesi bölgesel örgütler tarafından suiistimale açık hâle de gelebilir. Bölgesel örgütler böylelikle bölgelerinde mevcut olan krizlerin çözümünün aciliyet durumunu ve ECOWAS örneğinde olduğu gibi BM'nin sonradan gelen olumlu tepkilerini örnek göstererek keyfi bir şekilde askerî müdahalelerle hukuka aykırı eylemlerde bulunabilir. Bu sebeplerden ötürü BM'nin ilgili müdahalelere ilişkin aldığı kararlarda yetki meselesine açıklık getirmesi ve gerekirse yorum yoluyla Şart'ın ilgili maddesinin uygulamadaki birlik sebebiyle değiştiğini ifade etmesi gerekir.

KAYNAKÇA

Abass A, *Regional Organisations and the Development of Collective Security: Beyond Chapter VIII of the UN Charter* (Hart Pub 2004) <<http://site.ebrary.com/id/10273855>> accessed 22 April 2024

Africa Watch Report: Liberia Waging War to Keep the Peace: The ECOMOG Intervention and Human Rights, June 1993, Vol.5 Issue 6.

Ataç KK and Özcan BS, '1962 Küba Krizi: Amerikan Arşivleri Üzerinden Bir Okuma' (2021) 17 Güvenlik Stratejileri Dergisi 521

Brown-John CL, 'Economic Sanctions: The Case of the O.A.S. and the Dominican Republic, 1960-1962' (1975) 15 Caribbean Studies 73

Buchan R and Tsagourias N, 'Intervention by Invitation and the Scope of State Consent' (2023) 10 Journal on the Use of Force and International Law 252

Chukwuka Ofodile A, 'The Legality of ECOWAS Intervention in Liberia'

Claude IL, *The OAS, the UN, and the United States* (Carnegie Endowment for International Peace 1964)

Delbrück J and Heinz UE (eds), *Allocation of Law Enforcement Authority in the International System: Proceedings of an International Symposium of the Kiel Institute of International Law March 23 to 25, 1994* (1st edn, Duncker & Humblot 1995) <<https://elibrary.duncker-humblot.com/doi:10.3790/978-3-428-48335-8>> accessed 24 April 2024

Felicio T, 'The United Nations and Regional Organizations: The Need for Clarification and Cooperation' (2009) 62 *Studia Diplomatica* 13

Franck T, 'Chapter 2. Rethinking Collective Security', *International Law and Armed Conflict: Exploring the Faultlines* (Brill Nijhoff 2007) <https://brill.com/display/book/edcoll/9789047421252/Bej.9789004154285.i-590_003.xml> accessed 22 April 2024

Franck TM, *Recourse to Force: State Action against Threats and Armed Attacks* (Cambridge University Press 2002)

Gberie L, 'ECOMOG: The Story of an Heroic Failure' (2003) 102 *African Affairs* 147
International Court of Justice (ICJ), *Certain Expenses of the United Nations (Art. 17, para. 2, of the Charter)*, Advisory Opinion of 20 July 1962, ICJ Rep. 1962, 151 (166).

Jenkins PA, 'The Economic Community of West African States and the Regional Use of Force' (2006) 35 *Denver Journal of International Law and Policy* 333

Nolte G, *Restoring Peace by Regional Action: International Legal Aspects of the Liberian Conflict* (53 / 3 (1993), Verlag W Kohlhammer 1993)

— —, *Eingreifen auf Einladung Zur völkerrechtlichen Zulässigkeit des Einsatzes fremder Truppen im internen Konflikt auf Einladung der Regierung* (Springer Berlin 2013) <http://deposit.d-nb.de/cgi-bin/dokserv?id=4390010&prov=M&dok_var=1&dok_ext=htm> accessed 22 April 2024

Nowrot K and Schebacker EW, 'The Use of Force to Restore Democracy: International Legal Implications of the ECOWAS Intervention in Sierra Leone' (1998) 14 *American University of International Law Review* 321

S/RES/1270.

Sampson IT, 'The Responsibility to Protect and ECOWAS Mechanisms on Peace and Security: Assessing Their Convergence and Divergence on Intervention' (2011) 16 *Journal of Conflict and Security Law* 507

Simma B, 'Regional Enforcement of Community Objectives', *United Nations Sanctions and International Law* (Brill Nijhoff 2001) <https://brill.com/display/book/edcoll/9789004502871/B9789004502871_s012.xml> accessed 22 April 2024

Thürer D, Herdegen M and Hohloch G, *Der Wegfall effektiver Staatsgewalt: the failed state = The breakdown of effective government* (CF Müller 1996)

UN, *An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping: Report of the Secretary-General pursuant to the Statement adopted by the Summit Meeting of the Security Council on 31 January 1992*, ST/DP/1247.

UNCS, *Resolution 1156 (1998) Adopted by the Security Council at its 3861st meeting, on 16 March 1998*, S/RES/1556; UNCS, *Resolution 1171 Adopted by the Security Council at its 3889th meeting, on 5 June 1998*, S/RES/1171.

UNCS, *Resolution 1216 (1998) Adopted by the Security Council at its 3958th meeting, on 21 December 1998*, S/RES/1216.

UNGA/UNSC, *A regional-global security partnership: challenges and opportunities*, 28 July 2006, A/61/204-S/2006/590.

UNGA/UNSC, *An Agenda for Peace, Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-keeping, Report of the Secretary-General pursuant to the statement adopted by the Summit Meeting of the Security Council (at the level of Heads of States and Government)*, 31 January 1992, A/47/277-S/24111.

UNGA/UNSC, *Report of the Panel on United Nations Peace Operations*, 21 August 2000, A/55/305-S/2000/809.

UNGA/UNSC, *Supplement to an Agenda for Peace: Position Paper of the Secretary-General on the Occasion of the fiftieth Anniversary of the United Nations*, 25 January 1995, A/50/50-S/1991/1.

UNSC, *Document S/4477* in: Official Records Fifteenth Year (1960), s.134-5. Ayrica bkz. *Brown-John, C.Lloyd: Economic Sanctions: The Case of the OAS and the Dominican Republic, 1960-1962* in: Caribbean Studies Vol.15 No.2 (1975).

UNSC, *Fifty-second Year 3797th Meeting 11 July 1997*, S/PV.3797.

UNSC, *Fifty-third Year 3902nd meeting 13 July 1998*, S/PV.3902.

UNSC, *Letter dated 27 June 1997 from the Permanent Representative of Nigeria to the United Nations Addressed to the President of the Security Council*, S/1997/499.

UNSC, *Letter dated 8 September 1997 from the Permanent Representative of Nigeria to the United Nations Addressed to the President of the Security Council*, S/1997/695.

UNSC, *Note by the President of the Security Council 22 January 1991*, S/22133; UNCS, *Resolution 788 (1992) Adopted by the Security Council at its 3138th meeting, on 19 November 1992*, S/RES/788.

UNSC, *Resolution 1132 (1997) Adopted by the Security Council at its 3822nd meeting, on 8 October 1997*, R/RES/1132.

UNSC, *Resolution 1162 (1998) Adopted by the Security Council at its 3872nd meeting, on 17 April 1998*, S/RES/1162.

UNSC, *Resolution 1181(1998) Adopted by the Security Council at its 3802nd meeting, on 13 July 1998, S/RES/1181.*

UNSC, *Resolution 1260 (1999) Adopted by the Security Council at its 4035th meeting, on 20 August 1999, S/RES/1260; UNSC, Resolution 1231 (1999) Adopted by the Security Council at its 3986th meeting, on 11 March 1999, S/RES/1231; UNSC, Resolution 1270 (1999) Adopted by the Security Council at its 4054th meeting, on 22 October 1999, S/RES/1270; UNSC, Resolution 1289 (2000) Adopted by the Security Council at its 4099th meeting, on 7 February 2000, S/RES/1289.*

UNSC, *Resolution 1464 (2003) Adopted by the Security Council at its 4700th meeting, on 4 February 2003, S/RES/1464*

UNSC, *Resolution 1479 (2003) Adopted by the Security Council at its 4754th meeting, on 13 May 2003, S/RES/1479 (2003).*

UNSC, *Resolution 1528 (2004) Adopted by the Security Council at its 4918th meeting, on 27 February 2004, S/RES/1528 (2004).*

UNSC, *Resolution 156 (1960) Adopted by the Security Council at its 895th meeting, of 9 September 1960, S/RES/156.*

UNSC, *Resolution 1631 (2005) Adopted by the Security Council at its 5282nd meeting, on 13 October 2005, S/RES/1631.*

UNSC, *Resolution 1975 (2011), Adopted by the Security Council at its 6508th meeting, on 30 March 2011 S/RES/1975*

UNSC, *Resolution 788 (1992); UNSC, Resolution 813 (1993) Adopted by the Security Council at its 3187th meeting, on 26 March 1993, S/RES/813; UNSC, Resolution 856 (1993) Adopted by the Security Council at its 3281st meeting, on 22 September 1993, S/RES/856.*

UNSC, *Resolution 866 (1993) Adopted by the Security Council at its 3281st meeting, on 22 September 1993, S/RES/866.*

UNTS, *Protocol on Non-Aggression* 22 April 1978, UNTS Vol. 1690 No.29135,

UNTS, *Protocol Relating to Mutual Assistance on Defence*, 29 May 1981, UNTS Vol. 1690 No. 29137.

UNTS, *Revised Treaty of the Economic Community of West African States (ECOWAS)*, 23 August 1995, UNTS Vol.2373 No.42835.

UNTS, *Treaty of the Economic Community of West African States (ECOWAS)*, 28 May 1975, UNTS Vol.1010 No.14843

Villani U, 'The Security Council's Authorization of Enforcement Action by Regional Organizations'

Walter C, *Vereinte Nationen und Regionalorganisationen: eine Untersuchung zu Kapitel VIII der Satzung der Vereinten Nationen = United Nations and regional organizations* (Springer 1996) <<http://swbplus.bsz-bw.de/bsz053816285cov.htm>> accessed 24 April 2024

Wet ED, 'The Evolving Role of ECOWAS and the SADC in Peace Operations: A Challenge to the Primacy of the United Nations Security Council in Matters of Peace and Security?' (2014) 27 *Leiden Journal of International Law* 353

White ND and Ülgen Ö, 'The Security Council and the Decentralised Military Option: Constitutionality and Function' (1997) 44 *Netherlands International Law Review* 378

Zounmenou DD and Loua RS, *Confronting Complex Political Crises in West Africa: Analysis of ECOWAS Responses to Niger and Cote d'Ivoire* (Institute for Security Studies 2011) <<http://www.iss.co.za/uploads/Paper230.pdf>> accessed 22 April 2024

İnternet Kaynakları

https://1997-2001.state.gov/global/human_rights/1997_hrp_report/sierrale.html

<https://amaniafrica-et.org/wp-content/uploads/2021/04/Protocol-Relating-to-the-Mechanism-for-Conflict-Prevention-Management-Resolution-Peace-Keeping-and-Security-1999.pdf>

<https://ecowas.int/ecowas-commission-condemns-the-attempted-coup-detat-in-niger/> (Son Erişim Tarihi: 15.12.2023).

<https://ecowas.int/final-communique-fifty-first-extraordinary-summit-of-the-ecowas-authority-of-heads-of-state-and-government-on-the-political-situation-in-niger/> (Son Erişim Tarihi: 15.12.2023)

<https://www.aljazeera.com/news/2023/8/17/most-ecowas-members-ready-to-join-standby-force-in-niger-commissioner> (Son Erişim Tarihi: 15.12.2023)

<https://www.mfa.gov.tr/ecowas.tr.mfa>

